

نمونه‌ای چند از لغت آذری

بقیه از شماره سابق

(در کردی نیز «مَنگ»)

۱۳۵۰ - مورت - mürt = مورد؟

(این کلمه با فعل ورماق (زدن) استعمال میشود و رویهم «مورت زدن» کنایه از لاس زدن و ور رفتن با کسی بمنظور شهوت است)

۱۳۵۱ - مه - meh = باد سرد

(در فارسی مه ابری را گویند که نزدیک زمین باشد)

۱۳۵۲ - میر - mir = مور =

موریانه

۱۳۵۳ - میس - mayas =

مگس غسل

۱۳۵۴ - میلچک - milcak =

مکس (از «ملچ» که در کردی بمعنی مکیدن است - ملچاک = مکنده)

۱۳۵۵ - نازا - nâzâ = عقیم

سترون

۱۳۵۶ - نجارد - nejârd = يك

تکه از گوشت سرخ شده (در تفسیر ابولفتوح «نجارده» بمعنی «آماده» آمده و بغلط بجارده چاپ شده ج ۱ ص ۱۰۹)

۱۳۵۷ - ندیده - nadida = اولاد طبقه

پنجم (بعد از فرزند - نوه - نبیره - نتیجه)

۱۳۵۸ - نمو - namow =

نمناک = نور

۱۳۵۹ - نو - now = ناو آسیا

۱۳۳۷ - لوت - lüt = برهنه - لغت

۱۳۳۸ - لاین - layan = لگن

۱۳۳۹ - مآچه - mâca = ماهیچه

«در: چلیک مآچه»

۱۳۴۰ - مازی - mâzi = مازو

۱۳۴۱ - مانده - mânda = آباد

(در: خانه مانده) این کلمه در عبارات

شیخ صفی نیز بهمین معنی بکار رفته

۱۴۴۲ - متیل - metil = مدقال

۱۳۴۳ - مرج - marj = بمعنی

شرط و پیمان (مرز؟) در انزلی نیز مرج

بهمین معنی است و هرگاه آخر آن

ساکن باشد (مش) تلفظ میشود: مش

باقلماق

۱۳۴۴ - مرجمک - marjomak

عدس (در گیللی «مرجو» و «مرجومک»

۱۳۴۵ - مره‌ری - marmari =

جاروی نازک

۱۳۴۶ - میزبان - mæzbân =

صاحبخانه - مهماندار (از بی آن

تا دهی برنام دندان مزدمان میزبانی

دوستداری شادباش ای میزبان (فرخی)

مش = maš - شرط (رك مرج)

۱۳۴۷ - مشگر - mošgar =

نوحه خوان (شاید مخفف مویشگر؟)

۱۳۴۸ - مشه - mæša = بیشه

۱۳۴۹ - منگ - mang = گیج

۱۳۶۰ - نه‌ره - *nehra* = مشگ

کره زنی (دراغت چیزیکه با آن روغن را ازدوغ جدا کنند) (برهان) و در بعضی نقاط گیلان کوزه بزرگ و دهان تنگی را که دودسته نزدیک بهم در یکطرف آن تعبیه شده و برای گرفتن کره از ماست بکار می‌رود *naxra* گویند)

۱۳۶۱ - نین - *nin* = آشیانه

۱۳۶۲ - وا - *vâ* = با. آش (در کلمه

شروا = شوربا)

۱۳۶۳ - واز - *vâz* (امرازوزیدن

بمعنی جستن) = بجه، جستن کن. (این کلمه با فعل گجماق = گذشتن در مورد صرف نظر کردن و ندیده گرفتن چیزی یا کاری بکار می‌رود)

۱۳۶۴ - وجین - *vejin* = چین

علفهای هرزه میان محصولات - در گیلکی نیز *vijin* در مورد علفهای هرزه مزارع برنج بکار می‌رود

۱۳۶۵ - ور - *var* = علامت

«اتصاف»: (در کلمه *baxtavâr*)

۱۳۶۶ - وردنه - *vardana* =

چوب گردی که با آن خمیر را پخش می‌کنند (از وردیدن بمعنی گردیدن)

۱۳۶۷ - ورزا - *varzâ* = گاوشخم

(ورز = کار - «ا» نسبت)

۱۳۶۸ - وریان - *varyân* =

بندجلو آب (در کردی «بریان» محل شکستن آب در مزرعه)

۱۳۶۹ - وز - *vaz* = غده (در

کردی *baz* (و در فرهنگ اسدی «وزد» بمعنی پیه آمده)

۱۳۷۰ - ولیم - *valim* = سرشاخها

که برای آتش گیره و تنور جمع می‌کنند (شاید مرکب است از ول = ولو یا «الو» + «ایم» مخفف هیمه؟)

۱۳۷۱ - ونک - *vang* = صدای

بچه: (در ضمن کلمه: انگ ونگ) (ونگ = وانک = بانک)

۱۳۷۲ - ویشه - *viša* = درویشه کندر

شاید: «وی» مخفف «ویه» = «خوب» + «ش» = «شوه»؟ (یا مبدل ویژه بمعنی خالص و بیغش؟)

۱۳۷۳ - «ه» نسبت: (در کلماتی

از قبیل: *bâja - torta*)

۱۳۷۴ - هاج واج - *hâj vâj* =

متحیر = هاژ - همه دعوی کنی و خائی ژاژ درهمه کارها حقیری و هاژ (ابوشکور) (در تهران نیز «هاج واج» گویند)

۱۳۷۵ - هام - *hâme* = همه:

(در هامس)

۱۳۷۶ - های - *hây* = فریاد:

(های سالماق) در کردی نیز معمول است

۱۳۷۷ - هج - *hec* = هیچ (هر

ویکجا (یکچند؟)
تذکر : کلمات زیر در فهرست فوق
از قلم افتاده:
۱۳۸۹- آیین ساین = گاه بگاه اتفاقی
۱۳۹۰- بازیک. bâzik = تخم
چغندر (خو، ما کو)
۱۳۹۱- باقش (لماق) = بخشیدن
۱۳۹۲- بش - boš = بوچ تو خالی
۳۹۳- بنه - bena = بنه و اسباب
۱۳۹۴- بوداخ - budâx = به
۱۳۹۵- بینه (توتماق) - bina =
کمین کردن مرغ شکاری برای صید
(شاید از «دیدن» گرفته شده)
۱۳۹۶- بینه - bina = چغندر (خو)
۱۳۹۷- پچ (لماق) - pec = پچ پچ
کردن «در صحبت»
۱۳۹۸- تیانچه - tiyânca = دیک
کوچک (در بعضی نقاط گیلان نیز به همین
معنی معمول است و در تهران tiün
تلفظ میشود)
۱۳۹۹- ججیم - jejim = جاجم
۱۴۰۰- جه - jah = زنک مس و
امثال آن
۱۴۰۱- چخور - coxür = پست، گود
۱۴۰۲- چردک - cardak =
هسته زرد آلو و هلو و امثال آن
(قس : caltuk که در مازندران به

گاه آخر آن ساکن باشد « هش »
تلفظ میشود)
۱۳۷۸- هرای - harây = فریاد
وغوغا - مخفف هرای (زهرای درندگان
چنک دیو شده سست بر چنک کیهان
خدو (فردوسی)
۱۳۷۹- هروان - haravân =
(هر = سه + آو + آن) = آب سوم
زراعت
۱۳۸۰- هره - hera = خرنده
۱۳۸۱- ههش - heš = خیش زراعت
(و در بعضی نقاط «هیش» تلفظ میشود)
هش - heš = هیچ (رك : هیچ)
۱۳۸۲- هیش - hiš = خیش زراعتی
(رك «هش»)
هش - hoš = اسم صوتی
است که برای امر بتوقف در مورد
الاغ و خر و امثال آن بکار میرود
۱۳۸۳- یاپش (ماق) - yâpeš = چسبیدن
از چیس)
۱۳۸۴- یاوه - yâva - یاوه
۱۳۸۵- یکه - yakka = دفعه یکم
(از اصطلاح بازی الک دلك)
۱۳۸۶- یکه - yekka = تنها، کلان
۱۳۸۷- یله - yala = تکیه (از یله
بمعنی ول ورها شده)
۱۳۸۸- ییجن - yeyjan = همه

بد میدهد	برنج پوست نکنده اطلاق میشود - و
۱۴۱۵ - شاین - šāyan - (در عبارت	šaldanak که در بعضی نقاط گیلان
آین شاین) = شایسته و بطور سزاوار	بزرده آلو اطلاق میشود (
۱۴۱۶ - شریث - šarīt = ریسمان	۱۴۰۳ - چرکین - cerkin = زشت
کوتاه که برای پهن کردن لباس روی	۱۴۰۴ - چقال - cakqâl = شغال
آن، می بندند (درمازندان شریک)	۱۴۰۵ - چوپور - cupür =
۱۴۱۷ - قاخ - qâx = کشته	آبله رو (در لاهیجان cupur بهمین
زرد آلو و هلو و امثال آن (قس : قاق	معنی است)
بمعنی خشک ؟ در خراسان قاق فقط در	۱۴۰۶ - چولگه (لحاق) - culga
مورد نان خشک بکار میرود)	جمع کردن پارچه و امثال آن (قس
۱۴۱۸ - قل - qal = بازو؟ (در	چروک - چوله ؟)
کردی : قل - پا)	۱۴۰۷ - چمور - comur = گل و شل
۱۴۱۹ - قورت - qürt = گرك	۱۴۰۸ - دنج - denj = جای مخلا
۱۴۲۰ - قوزی - quzi = بره	بطبع و بی سرخر (در خراسان نیز بهمین
۱۴۲۱ - قیقناق - qeyqanâq =	معنی معمول است ؟)
خاگینه	۱۴۰۹ - زینگیلته - zengilta =
۱۴۲۲ - کدا - kaddâ =	تلسکه انگور (یک قسمت کوچک از یک خوشه
کدخدا. (اھر) رك «کوخا»	۱۴۱۰ - سالخوم - sâlxum =
۱۴۲۳ - کر - ker = چرك	خوشه انگور و خرما و سنجد
۱۴۲۴ - کرخ (ماق) - kerex =	۱۴۱۱ - سایه - sâya (در ترکه سایه)
دستپاچه - حواسپرت (شدن) (در خراسان	= ساده
«کرخ» بکسی گویند که حس الم و	۱۴۱۲ - سراو - sarow = سر آب
درد از وی سلب شده باشد)	در اصطلاح زراعتی
۱۴۲۵ - کزومه - kezma =	۱۴۱۳ - سرپیچ - sarpic - سرپوش
تکه هایی از تفاله ذرت خشکیده که	(اھر)
برای آتش گیره بکار میرود و بگاو نیز	۱۴۱۴ - سوسه ری - süsari =
میدهند (قس هزمه ؟)	سوسکه کوچک قهوه ای رنگ که بوی

(در مورد عضو بدن) بکار می‌رود
 ۱۴۳۴ - کیلکه = *kilka* = گره
 و در هم شدن تارهای نخ یامو (در لاهیجان
kulka
 ۱۴۳۵ - گز - (الماق) - *gezil* =
 مورد مور کردن بدن، (در تهران گز گز)
 ۱۴۳۶ - گزر - *gezer* = کسیکه از
 طرف مباشر عایدات ده را جمع می‌کند
 ۱۴۳۷ - گزل - *gozal* = خجیر، خوب
 ۱۴۳۸ - گله - *gila* = سیاهی چشم
 ۱۴۳۹ - گن - *gan* = گشاد، گل
 ۱۴۴۰ - گیچک - *goycak* =
 خوشگل (گل «گونه» + «چک»
 مخفف چاک بمعنی خوب؟)
 ۱۴۴۱ - نخنک - *naxonaḱ* =
 بخوردنی‌هایی که مربوط بغیر است دست
 بردن و کم کم خوردن (در تهران ناخونک)
 نخنک چی - *naxonaḱci* = کسیکه
 ناخونک می‌زند

۱۴۲۶ - کشیر - *kešir* = هویج
 گزر (اهر) در اطراف مرند *kašir*
 ۱۴۲۷ - کمه - *kama* = چادر
 سیاه، یک نوع سایبان
 ۱۴۲۸ - کور - *kavâr* = تره (خوماکو)
 (در اغلب نقاط گیلان این کلمه معمول است و
 در لاهیجان *kovâr* گویند)
 ۱۴۲۹ - کوتوک - *kutük* =
 ریشه کلفت زیر خاک (کت = کنده،
 چوب ناخراشیده + اوک تصغیر)
 ۱۴۳۰ - کوز - *küz* - جائیکه
 دورش را سنگچین کرده روی آن را با چوب
 می‌پوشند و بره‌ها را در آن نگهداری می‌کنند
 (قس قوزی؟) در کردی *koz* می‌گویند
 ۱۴۳۱ - کوند - *kund* = کند،
 راه دست (در خراسان کند)
 ۱۴۳۲ - کونده - *künda* = چونه
 انمیر - کونه
 ۱۴۳۳ - که - *keh* = بی‌حس، خوابیده

ج - قسمت سوم

آثار موجود از زبان آذری

آثاریرا که از زبان آذری در دست است میتوان بدو دسته تقسیم کرد:

اول - آنهاییکه اصالت خود را حفظ کرده و بصورت قدیم باقی مانده اند و عبارتند از :

۱- غزل همام تبریزی مربوط با واسط قرن هفتم بلهجه تبریز .

۲- یازده دو بیتی از شیخ صفی الدین بلهجه اردیل مربوط با وائل قرن هشتم

۳- سه دو بیتی از اطرافیان شیخ مربوط با وائل قرن هشتم

۴- يك غزل و سیزده دو بیتی از شمس الدین محمد مغربی بلهجه امند (از اطراف

تبریز) مربوط با و آخر قرن هشتم

۵- يك دو بیتی از ماما عصمت بلهجه اسپست (اطراف تبریز) مربوط با وائل

قرن نهم

۶- یازده دو بیتی و سه غزل از کشفی بلهجه نمین (محال اردیل) مربوط با و آخر قرن هشتم

۷- يك دو بیتی از یعقوب اردیلی مربوط بقرن نهم

۸- يك دو بیتی از عبدالقادر مراغی که احتمالا مربوط بلهجه مراغه در

قرن نهم است

۹- چند عبارت کوتاه از شیخ صفی الدین و علی شاه و ماما عصمت و شیخ الاسلام

حاج حسن و مردم تبریز که در کتب صفوة الصفا - و مزارات و نزهت القلوب آمده

دوم - آنقسمت که بزبان قدیم آذری نیست و در اثر دخالت زبان دری و لغات

خارجی تغییراتی در آن راه یافته و میتوان آنرا نمونه نیمه آذری نامید و عبارتست از

چهارده فصل آخر رساله روحی انارجانی در اصطلاحات و عبارات جماعت انانث و

اعیان و اجلاف تبریز در اوایل قرن یازدهم . معذلك این رساله چون شامل اصطلاحات

ولغات بسیاری از زبان قدیم اهالی تبریز میباشد میتوان لغات آنرا تفکیک کرد و کلماتی را که بنظر میآید از زبان دری یا غیر آن وارد شده ازلیست لغات آذری خارج نمود و من نیز همین کار را کردم

در مجموع آثار فوق‌الذکر در حدود نهصد و اندی لغت غیر مشترک بکار رفته که از میان آنها کلمات زیر با اندک تفاوتی در تلفظ همانندند که در زبان دری یا فارسی رایج موجودند و باید ازلیست خارج شوند :

آئین - آب - آتش - آرزو - آسان - آستانه - آسته (آهسته) - آش - آشفته - آکندن - آلوده - آمدن - آن (جمع - اشاره - نسبت) - آنک - ابرو - ابریشمین - ار (اگر) - از (اضافه) از آن - استاد - اشکم - افتادن - افسون - اگر - انار - انبان - انداختن - اندرون - اندیشه - انگشت - انگور - او - این (اشاره) - اینسان

ب (حرف اضافه) - بار (دفعه - لنگه) - باز (مرغ شکاری - دوباره - گشاده) - باشه (ازبودن) - باغ - باقله (باقلا) - بال - بام (بتمام معانی) - بچه - بخت - بختور - بدآموز - بر (حرف اضافه - کنار - بدن) - برا (برای) - بردن - برنج - بریان - بریدن - بز - بستن - بلا - بند - بنده - بو - بودن - بی (حرف اضافه و نفی) - بی‌مروت - بینی

پا - پالوده - پختن - پر - پروپا - پروانه - پستان - پس - پسندیدن - پست - پشنه (پاشنه) - پله - پله - پنج - پنجه - پنیر - پوشیدن - پول - پیچیدن - پیر - پیره زن - پیسی - پیش - پیمان - پیه - پیوند - پهلوان - پهلوان

ت (خطاب) - تا (حرف اضافه - معدود) - تاج - تار - تان (ضمیر) - تخته - تراشیدن - ترق ترق - ترقه - تسلی - تک‌وپو - تن - تنبان - تنبوره - تنگ - تنها - تیر - تیز - تیکه

جا - جان - جانور - جامه - جروچنده - جستن - جمعه - جوان - جوشیدن

جوی - جویان - جہیز

چہ (تصغیر) - چہ (استفہام - موصول) - چار (چہار) - چانہ - چرا (؟) -
چراغ - چرخ - چرک - چشم - چشمہ - چغندر - چکہ - چنگ - چنگال - چی (؟)
چیدن - چو (شرط - تشبیہ) - چوگان - چون - چگونہ

حرامی - حرکت - حضرت - حق - حکیم - حمام - حیا

خاک - خانہ - خایہ - خدا - خر - خرابی - خروس - خزان - خفتن -
خمیرمایہ - خواستن - خواندن - خواہش - خوب - خود - خوش - خون - خونین
خویش - خیگ

د (سوم شخص مضارع) - دادن - داشتن - دام - دامان - (دامن) - دانہ -
دانستن - در (اضافہ - دراطاق) - در - درون دریا - دزد - دست - دستار -
دستور (امالہ) - دشت - دعا - دل - دلبر - دمیدن - دم - دم - دمب - دندان -
دوست - دوش (شانہ) - دیدن - دیر - دیگ - دیگہ - (دیگر) - دیو - دیوانہ
دھان (دھن)

راندن - راہ - رستن - رسیدن - رفتن - رنج - رنگ - رو - روا - رودہ
روز - روشن - روغن - روئیدن - رومی - رمیدن - ریختن - ریدن - ریش
زائیدن - زبان - زدن - زرد - زن - زنبق - زنجیر - زندگانی - زندگی
زندہ - زنگ - زمین - زوزہ - زہار - زیر - زیلو

سبد - سیل - سحرگاہ - سخن - سر - سگ - سرہست - سنگ - سنگر - سو
سواری - سوختن - سودا - سوگند - سہ - سیا (سیاہ) - سیابخت - سیر - سیلی
سیمین - سینہ

ش (ضمیر) - شاخ - شاف - شان (ضمیر) - شاہباز - شدن - شکستن -
شنگ - شوخ - شور - شور (شوہر) - شہر - شیر (خوردنی) - شیردان - شیروان
شیرین - شیشہ - شیفتہ -

صباح - صحرا - صندوق - ضاع (ضایع) - ضربان - طهارت
 عجایب - عذر (قاعده زبان) - عرضه - عرق - عروس - عسل - عشق - عام
 عمارت - عمر - غش - غلام - غم
 فرو - فروختن - فروش - فرمود - قاج قاج - قاضی - قحبه - قدر - قدا
 (قضا) - قربان - قزقان - قفل - قیسی
 لك (تصغیر) - كه (تعایل - ربط - موصول) - كار - كاسه - كام - كچل - كرد
 كردن - كس - كشاندن - كشتن - كشته - كشیدن - كاك - كد (كلاه) - كو
 (كوه) - كون - كیر
 گاو - گاوپا - گاو روغنی - گاه - گرد - گرداندن - گردیدن - گرفتن
 گذشتن - گشتن - گفتن - گنج - گندیدن - گو (گه) - گو (درچوگان بازی) - گور
 گوزو - گوش - گوشت - گونه - گیتی - گیس
 لاله - لایق - لب - لحد - لرز - لکه - لواش - لولو - لوت
 م (ضمیر اول شخص در اسم و فعل) - ما (ضمیر) - مادر - مادرزا - مار - مازو
 ماست - مان (ضمیر) - ماندن - مانستن - مالیدن - محروم - مرد - مردار - مردن
 مرز - مرگ - مست - مستعمل - مش - معما - مغبون - مقام - مگه (مگر)
 مگر - من (ضمیر - وزن) - منت - مو - می (استمرار) - میشه (میشود) - مبر -
 مهربان - مستوری - مہمان - میمون (عنتر)
 ن (نفی) - نا (نفی) - ناتوان - نادیده - ناف - ناکس - نام - نامی -
 نام و نشان - نان - ناودان - نخود - ند (علامت جمع سوم شخص در فعل) - نردبان
 نشستن - نظم (نہض) - نور - نه (نفی) - نهادن - نی (نفی) - نیست - نیستی -
 نیك - نیم
 وا (وای) - وارheid - واریخته - وامانده - ور (واگر) - وراآمده - ورجستم
 ورچیده - ورداشتن - وریخته - وررهیده - وزیر - ول - وی (ضمیر) - ویران

ها (علامت جمع) هوهوی - هر - هرزه گرد - هرزه گو - هرزه کار - هزار
 هستی - هشتن - هفت - هفته - هلا - هلیدن - هم - همان - همانا - هموم - (حمام)
 همیدون - همه - همیشه - هندوانه - هیچ - هیزم - هوش - هوی
 ی (خطاب - نکره - نسبت) - یار - یتیم - یاک - یکبار
 و از بقیه معنی کلمات زیر ضمن لغات سابق داده شده

آو - آواج (آواز) - اسپی - (سفید) - انانین - ای (این) - این (علامت
 نسبت) - با - بر (در) - بور (بود) ت و تی (تو) - تیر - تبر (تلاغ و غصه) - جرو جنده -
 چو (چوب) - چی (چیز) - را (راه) - روج (روز) - رور (رود) - زیو (ازیستن)
 سامان - سو (روشنی و طراوت) - سوچ (سوز) - کو (کوه) - کیل (خمیده) - گ
 (گاه) - گپان (جهان) - مان (خانه و زندگی) - میش (بیش)
 و آنچه محتاج توضیح میباشد ذیلاً با شماره ترتیب دنبال دو فهرست سابق میاورم
 و در برابر هر لغت داخل همانین یکی از علامات زیر بکار رفته که محل آن لغت
 را نشان میدهد:

ت = تبریز - (مربوط بلغات اشعار همای و رساله انارجانی)
 اس = اسپست - که در چهار فرسنگی تبریز واقعست (مربوط بشعر ماماعصمت)
 ام = امند - که درشش فرسنگی تبریز واقعست (مربوط باشعار مغربی)
 ار = اردبیل - (مربوط بدویتهای شیخ صفی و اطرافیان او و یعقوب اردبیلی)
 نم = نمین - (مربوط باشعار کشفی)
 م = مراغه - (مربوط بدویتهای عبدالقادر مراغی)
 د = دهگانی (و آن مربوط بلغاتی است که در تمام نقاط فوق معمول بود)

۱۴۴۲ - آ - â = «ها» جمع (ت)

این علامت در آذری قدیم نیست و فقط در رساله انارجانی آمده

۱۴۴۳ - آ - â = آن (ا)

۱۴۴۴ - آ - â = الف ندا :

یشیچه منا (ت)

۱۴۴۵ - آ - â = در مورد دعا

و امید و تمنا با خرد ریشه صیغه‌های مضارع

متصل میشود : کنداد - مز یوام - بام -

مرساد . (ت)

۱۴۴۶ - آ - â = علامت مفعول

صریح : نظمما گرفت ، عمر کتا ضاع

مکن - (ت)

۱۴۴۷ - آبه - âbè = شد (ار)

رك : آبی

آبی - âbi = شد (اس)

۱۴۴۸ - آبییه - âbiya = شد، (نم)

۱۴۴۹ - آذر - âzar = آذر -

آتش (ت) در آذری قدیم به آیر

۱۴۵۰ - آرهوت - ârmut

امرو (ت) در آذری قدیم امروز

۱۴۵۱ - آز - âz = من - (رك)

(از)

۱۴۵۲ - آشان - âšân = مختف

آشانه - آشین (ت) زهی عرش مجید

آشانه تو - زهی هفت آسمان یت

خانه تو (عطار)

۱۴۵۳ - آقراق - âqrâq = حاشیه

سفید ؟ (آق - قراق)

۱۴۵۴ - آلاله - âlâla = لاله

(ه)

۱۴۵۵ - آلاو - âlo - آتش شعله

رك

آلاوژر - âlâvažar = آتش

گرفته، دلسوخته . (الاو + ژر) - (ت)

۱۴۵۶ - آلاوه - âlâva =

اشتعال (ه) (آلاو + ه)

۱۴۵۷ - آلوزوالوز - âluzvâluz

= حالی بحالی - خارش کون (ت)

(قس : آلوش در کردی بهمین معنی)

۱۴۵۸ - آمدای - âmadâya =

آمده است (نم)

۱۴۵۹ - آمرن - âmaran =

آمین (ار)

۱۴۶۰ - آمین - âmiyan =

آمین (نم)

۱۴۶۱ - آوستان - âvestân =

آبستان به معنی آبستن (ت)

۱۴۶۲ - آونگان - âvangân =

آویزان (ت)

۱۴۶۳ - آوه - âva = اشن

چشم (ه)

۱۳۶۴ - آویاج - âvyâjè =

میگدازد (نم)

۱۴۶۵ - آیر - âyar = آذر (ار)

۱۴۶۶ - ا - e = علامت استمرار

۱۴۷۸ - age - اگیر - (ت)
در آذری قدیم ayer

۱۴۷۹ - oltor - اتر - = قلدز (ت)

۱۴۸۰ - alanga - انگه - = شعله
آتش (رك : بریان انگه)

۱۴۸۱ - em - ام - = این :
امر وجه (ار)

۱۴۸۲ - amâ - اما - = بما (ام)

۱۴۸۳ - ombol - امل - =
قبل (ت)

۱۴۸۴ - aniru - امرو - = امرو
(ام) (رك آرموت)

۱۴۸۵ - aman - امن - = مرا ،
بمن (ه)

۱۴۸۶ - an - ان - = عن ، که (ت)
(در تهران ان)

۱۴۸۷ - an - ان - = مخفف آن به معنی
مال و اشاره دور (ت) در آذری
قدیم : آن

۱۴۸۸ - ombol - امل - = قبل
دیر (ت)

۱۴۸۹ - anad - اند - = اند
انقدر (ام)

۱۴۹۰ - andâtan - انداتن -
انداختن (ت)

۱۴۹۱ - andovand - اندووند
ریزریز ، تیکه تیکه (ت)

۱۴۹۲ - andütan - اندوتن -

در مضارع : اگیری - میگردد (ار)

۱۴۶۷ - a - ا - = سوم شخص
مفرد مضارع : باشه ، میکشه (ت)
در آذری قدیم «è»

۱۴۶۸ - aj - اج - = از (ار) (رك «ج»)
۱۴۶۹ - ac - اچ - = از (ام)
(رك «چ»)

۱۴۷۰ - orm - ارم - = آرام - (ت)
۱۴۷۱ - az - از - = من (ار)
(رك آز)

۱۴۷۲ - asra - اسره - = اشک (ار)
۱۴۷۳ - eskela - اسکله (زد)
مبدل «اسکره» پیاله سفالین

اسکله زدن - کنایه از حباب بستن و
جوش زدن و بیرون بستن (ت)

۱۴۷۴ - eš - اش - = قبل از ضمیر
دوم شخص مفرد (تو - ت) در موردیکه
آن ضمیر مضاف الیه باشد آورده
میشود : پشتوبر - پیرتو - داشته چشمان
- چشمان تو (ار)

۱۴۷۵ - oškom - اشکم -
اشکم (ت)

۱۴۷۶ - eft - افت - =
افتادن (بعضی صیغه های مضارع آن
در رساله انرجانی آمده : افتام (ت)
۱۴۷۷ - aqvâl - اقوال - = اقوال ،
مضطرب - اقوال قایه - = رقاص (اقوال
+ قا مخفف آقا + ه تصغیر) (ت)

۱۵۰۷ - ايسه - isa = مخفف «ایسا»
 بمعنی حالا (ت)
 ۱۵۰۸ - اهنام - ahnâm =
 محبت و عشق (همه)
 ۱۵۰۹ - اهنامه دار - ahnâmadâr
 = عاشق (ه)
 ۱۵۱۰ - به - bè = باشد ، «مخفف
 بی» - (ار) رك «بی»
 ۱۵۱۱ - با - bâ = ب : بهشتم دوش
 باعرش و بکرسی (ار)
 ۱۵۱۲ - با - bâ = باد - باشد (ه)
 ۱۵۱۳ - بالا - bâlâ = اندام ،
 بالا (ت) (رك شماره ۱۳۸)
 ۱۵۱۴ - بام - bâm = باشم (ت)
 ۱۵۱۵ - بیایر - bebâyer =
 بیاید (ار) (در صورت تخفیف hebâ
 ۱۵۱۶ - بیج - beboj = بیاشد (م)
 ۱۵۱۷ - بتہ - beta = بتا ،
 بهل تا (ار)
 ۱۵۱۸ - بدمجش - bedmojoş
 = معترف بدمجوش - عصبانی و زودرنج؟
 ۱۵۱۹ - بری - bori = امراز
 «ریدن» - (ت)
 ۱۵۲۰ - بریان النکه - alanga
 = beryân = کبابی که در شعله آتش
 پخته شود - کباب سیخی (ت) (بریان
 + النکه «شعله آتش»)

= اندوختن (ام)
 ۱۴۹۳ - انرك - anorak =
 زشت و بد (انرك تصغیر)
 ۱۴۹۴ - انگشت - angešt - ذقال (ت)
 انگشتلو - angešlu =
 سیاه مثل ذغال ، انگشت آلوده (ت)
 ۱۴۹۵ - انن - anan = مخفف
 رانند - چنار - آنقدر (ت)
 ۱۴۹۶ - انه - ana = پهن (ه) (ت)
 این کلمه در رساله انارجانی آمده :
 «انه بر از : و همچو بنظر میرسد که
 «ان» ترکی را بسباق فارسی صفت بسته
 ۱۴۹۷ - انه شست - anaşost =
 بی بندوبار - ناشاخل (ت) در زبان
 امروزه آذربایجان (anaşuş)
 ۱۴۹۸ - او - ow = بر (ار)
 ۱۴۹۹ - او کندن - owkandan
 = افکندن (ه)
 ۱۵۰۰ - اوم بیجه - umbija =
 کم بیجه - سیبچه (ت)
 ۱۵۰۱ - اوی - avi = وی - بی
 (ام) (رك «وی»)
 ۱۵۰۲ - اویان - uyân = خدا
 در اصطلاح عرفانی (ه)
 ۱۵۰۳ - ای - ey = ار ، اگر ، (م)
 ۱۵۰۴ - ای - ê = است رابطه (ه)
 ۱۵۰۵ - ای - i = یت (ار)
 ۱۵۰۶ - ایج - iz = هیچ (ار)

۱۵۳۳ - به نوس = banus
بدنفس (ت)

۱۵۳۴ - بوه - bovè - باشد (ار)

۱۵۳۵ - بورت و بورج - burj

burto = همچو بنظر میآید که

اسم صوت است و امروزه در تبریز در

مورد صدای ماتحت «پرت و پرچ»

استعمال میشود ؟ (ت)

۱۵۳۶ - būran = بودن (ام)

۱۵۳۷ - büsa - بوسه =

فروتنی (ت)

۱۵۳۸ - būqalovâ - بوقلوا =

ترحلوا ؟ (ت) (بوق = بخار +

حلوا ؟)

۱۵۳۹ - būm - بوم = بوم (ام)

۱۵۴۰ - بهم ور آه-دن -

beham var âmadan = بهم

خوردن - (ت)

۱۵۴۱ - bi - بی = باشد (ار)

۱۵۴۲ - bey - بی - برای (ت)

۱۵۴۳ - beybâra - بیباره

بیگبار (ام)

۱۵۴۴ - bix - بیخ = ته (ت) در

درخراسان نیز (بیخ)

۱۵۴۵ - pârsiren = پارسرن

= پرسیدن (ار)

۱۵۴۶ - pârom - پارم =

پارده ؟ (ت) و اگر pârem باشد

۱۵۲۱ - بریر - borir = (سوم

شخص ماضی از فعل boriran =

برید (ام)

۱۵۲۲ - بره - bora = برو (ت)

۱۵۲۳ - bozanitân - بز نیتان =

بز نید (ت)

۱۵۲۴ - bešâyer - بشایر =

بشاید (ار)

۱۵۲۵ - bešnavâ - بشنوا =

شنوا (ار)

۱۵۲۶ - beša = بشه = بشد (نم)

۱۵۲۷ - bešê = بشی = بشود (ت)

۱۵۲۸ - بصطله صات آمده -

bastala sâte âmada = یعنی

مانند صات «بصطله» است که اگر

بماند کلمه بی معنی است و اگر بردارند

«بطله» میشود ؟ (ت)

۱۵۲۹ - bolqür - بلغور =

هرچیز درهم شکسته و درهم کوفته

۱۵۳۰ - kardan - باغوره کردن -

bolqürâ = بدادائی ، بداخلاقی

کردن - غرغزدن (ت)

۱۵۳۱ - bolus - بلوس =

مخفف «بلو سیطوس» و بمعنی گلنار

است و آن گل درخت اناری است که

بغیر از گل ثمری ندارد و سردخشت

است و خون شکم را بند کند (برهان)

۱۵۳۲ - banda - بنده = بسته (ار)

۱۵۶۲ - تاوه - tâva = تاب ،
اشتعال (ه)

۱۵۶۳ - تاواج - tâvâj = تابش (نم)
۱۵۶۴ - تاوان - tâvân = توان
غرامت (ام)

۱۵۶۵ - تتماج - totmâj =
خوراك معروف ترکان (حاشیه برهان)
تتماج آش = آش اماج ؟
۱۵۶۶ - تراوش - tarâveš =
ضراوت (نم)

۱۵۶۷ - ترخ، رق - torxemorq =
تخم مرغ - (ت)
۱۵۶۸ - ترق ترق - taraqtaraq =
اسم صوت - ترق ترق - (ت)

۱۵۶۹ - ترقه - taraqqa = از
ترق (اسم صوت ترکیدن چیز) + ه
(پسوند پدید آورنده اسم از صوت)
باروت و مواد منفجره (حاشیه برهان)
۱۵۷۰ - تشره - tašra = مخفف
تشیره گنوله کوچک که از سنت
الوان سازند و بدان بازی کنند (در
خراسان توشله)

۱۵۷۱ - تسبید - tosbid = تسبید
زیردگر شد (ت)

۱۵۷۲ - تلواسه - talvâsa =
اضطراب - تلواسه (ت)

۱۵۷۳ - تنبوره - tambûra =
دهبک (ت)

ممکن است مخفف " پازیم " بمعنی
ریم و چرك یا گرفته شود ؟

۱۵۴۷ - پته - pata = پتی - برهنه
۱۵۴۸ - پس - pos - پشت ، پس ،
کون - (ت)

۱۵۴۹ - پسان - pasân = فسان
سنت ساو (ت)

۱۵۵۰ - پسه پس - posapos =
کون بکون ، پشت به پشت (ت)

۱۵۵۱ - پیش - peš = پیش (ام)
۱۵۵۲ - پشت زور - poštzur =
کمت (از)

۱۵۵۳ - پشته وار - poštavâr =
پشتواره (ار)

۱۵۵۴ - پل - pel = چوپ کوچک
در بازی الت دلت (رك : پیل)

۱۵۵۵ - پن - pon = پونه (ت)

۱۵۵۶ - پنجم - ponjom = " پنجون "
گرفتن قسمتی از بدن بدو ناخن ، پنجم
زدن - ناخون زدن ، پنجون گرفتن (ت)

۱۵۵۷ - پوتی قیله - putiqeyla =
قیله جگر = قلیه پوتی (ت)

۱۵۵۸ - پیر - piyar = پدر (ت)

۱۵۵۹ - ت - te = تو (ه)

۱۵۶۰ - تو - to = تا (اضافه) - (ار)

۱۵۶۱ - تانستن - tanestan =
توانستن (ت)

۱۵۸۶ - جش - još - جوش ،
تشویش خاطر ، نا راحتی و عصبانیت
(رك بدجش) (در خراسان جوش زدن
== عصبانی شدن و غصه خوردن)

۱۵۸۷ - جلاب - jollâb =
معرب گلاب

۱۵۸۸ - جنگری - jongori =
بیهانه گیر و ستیزه گر (در تهرانی
(jangul)

۱۵۸۹ - جهر - jahr - چرخ
(نم) (رك شماره ۱۱۶۵)

۱۵۹۰ - جی - jeyâ - چدا (نم)

۱۵۹۱ - چو - co = برای (ار)

۱۵۹۲ - چامین - câmin = شاش-

(ت) چامیدن == شاشیدن - (برهان)

۱۵۹۳ - چرخ - carx = رقص (ت)

۱۵۹۴ - چرکسی - carkasi -

نام آوازی - (ت)

۱۵۹۵ - چش - ceš - چشم (ت)

۱۵۹۶ - چشمه لان - cešmalân -

- حلقه چشم - (ت) (چشم + لان
گودال)

۱۵۹۷ - چقچور - caqçür -

چاقچور - چاقشور (ت) (در رسته

چاقشور دوزان ماهی بینی چو مهر
تابان (آندراج)

۱۵۹۸ - چکستانی - cokestâni -

- بهشتی (اس)

۱۵۷۴ - تولرزی - tularzi =

در اصطلاح آواز خوانی مرتعش ساختن
صدارا در گاو « تولرزی آمدن »
گویند - (ت)

۱۵۷۵ - تومه - tuma = تخمه
بذر - (ت)

۱۵۷۶ - تی - ti = تو (ت)
رك : te

۱۵۷۷ - تی تی - titi = عروسك
؟ (ت)

۱۵۷۸ - تیج - tij = تیز - (ار)

۱۵۷۹ - تیزه مزمی - tizamezmi -

= سخت گیر و بهانه جو (تیز +
مزمی - مزیز)

۱۵۸۰ - تیل - til = دول =
آلت رجولیت ؟

تیلما - tilemâ = دول مرا ؟

۱۵۸۱ - تی ورومی - tivarümi -

= مرك تو ، بجان تو (ت)

۱۶۸۲ - ج - je = ز (مخفف از)
(ار) و بصورت «چ» و «ژ» نیز موجود
است

۱۵۸۳ - جامخا - jâmxâ -

جان خانی - (ت)

۱۵۸۴ - جامخاو - jâmxâv -

رخت خواب (ت)

۱۵۸۵ - جز وز قیله - qeyla -

jezzevez = جغور بغور

(در رساله انارجانی صیفه‌های مضارع

«خفتن» از این ریشه صرف شده:

«بخفه» = بخوابد (ت)

۱۶۱۲ - خور - xor = خورشید (ار)

۱۶۱۳ - خور - xovar =

خواهر (ت)

۱۶۱۴ - خورسو - xorsu -

آفتاب (نم)

۱۶۱۵ - خوره زردی - zardi

xora = زردی غروب آفتاب (نم)

۱۶۱۶ - خونی - xuni = چشمه،

کاروانسرائی که محل آمد و شد چهار

پایان باشد (ت) (در خراسان نیز خونی)

۱۶۱۷ - د - de - در (ه)

۱۶۱۸ - در - dor = مخفف

دور - (ت)

۱۶۱۹ - درت رسا - doretrasâ

= دور از تو باد (ت)

۱۶۲۰ - درد ژر - dardažar

= دردمند، درد کش (ار)

۱۶۲۱ - دروبان - dorubân -

دروغگو - (ت)

۱۶۲۲ - دستاچ - dastâj = دستمال

دستاچه - dastâca = چارقد (ت)

۱۶۲۳ - دل - dol = دول - آلت

رجولیت؟ (ت)

۱۶۲۴ - دلازدن - dolâzadan

۱۵۹۹ - چک چکو - cakcaku

= مسخره، (ت) (در خراسان: چکه)

۱۶۰۰ - چلیدن - colidan -

فشرده شدن (ت) (در تهرانی: چلانیدن

= فشار دادن)

۱۶۰۱ - چله - cala = چاله (ت)

رك شماره ۳۴۹

۱۶۰۲ - چوب - cûv = چوب (ت)

۱۵۹۳ - چی - ci = چیز (ت)

۱۶۰۴ - حافظی - hâfezi =

خواننده؟ (ت)

۱۶۰۵ - خا - xâ = خاک (ت)

۱۶۰۶ - خاو - xâv - خواب - (ت)

۱۶۰۷ - خایه غلامان - 8olâmân

xâya = نوعی انگور (ت)

همسایه تو سیاه کامان کردند

منت کش پخته تو خامان کردند

گرداهی نفس تو بخواد انگور

رزها همه خایه غلامان کردند

(میرالهی همدانی - اندراج)

۱۶۰۸ - ختن - xotan =

خفتن (ت)

۱۶۰۹ - خوردن - xardan =

خوردن - (ت) (خردی از این کاسه)

۱۶۱۰ - خش - xaš - خوش

خوب - (ت)

۱۶۱۱ - خف - xof = خواب.

= سرخم کردن و بزحمت جلو رفتن گاو
عصار؟ (ت)

۱۶۲۵ - دنگ - dang = دیوانه
گیج (نم)

۱۶۲۶ - دم - dam = دم، حال

۱۶۲۷ - دو - dow = مهلت -

داو (ار)

۱۶۲۸ - دو - du = دود (ه)

۱۶۲۹ - دوتن - dütan - دوختن

(ام)

۱۶۳۰ - دوزده - dovozdah

= دوازده (ت)

۱۶۳۱ - دوش - düš = توش

توان - (ت)

۱۶۳۲ - دوشگر - dušgar =

بداخلاق (ت) (دوش = ترش + گر)

۱۶۳۳ - دوله - dula = تغار -

لاک - (ت)

۱۶۳۴ - دوله - dula = (پر؟)

(ت) امروزه در آذربایجان «دلی»

میگویند و این کلمه ترکی است

۱۶۳۵ - دوی - düy = دور (نم)

۱۶۳۶ - دی - di = اسم صورت

درمورد اظهار تعجب و انضجار (در

تهران: ده)

۱۶۳۷ - دیر - diyar = دگر (ار)

۱۶۳۸ - دیرم - direm =

دارم (ار)

۱۶۳۹ - دیل - dil = دل (ه)

۱۶۴۰ - دیم - dim = صورت (ه)

۱۶۴۱ - ر - er = ضمیر دوم شخص

مفرد در حال اضافه: لور = لوت (نم)

۱۶۴۲ - راژی - râzi = نام

زبانی که بین خواص معمول بوده و آنرا

شهری نیز میگفته اند - (ت)

۱۶۴۳ - راه بالا - râhebâlâ

= نام آوازی - (ت)

۱۶۴۴ - رحیمه - rahima =

رحیم؟ (ت)

۱۶۴۵ - رك - rak = سمج - (ت)

۱۶۴۶ - رك - rak = لق، لك

۱۶۴۷ - ركو - roku = کهنه

حیض زنان - (ت)

۱۶۴۸ - رند - rand = غبار (ار)

۱۶۴۹ - رو - ru - مخفف «رود»،

فرزند (ت)

۱۶۵۰ - رو - ru = روز (ار)

و موقعیکه بیا بعد متصل شود rnj •

ruž

۱۶۵۱ - روانی - ravâni =

نام آوازی - (ت)

۱۶۵۲ - رود - rüd = بچه،

(ت) (رك شماره ۵۰۲)

۱۶۵۳ - رور - rur = رود (ار)

ژ = مخفف «اژ» حرف اضافه (ام)
 ۱۶۶۷ - ژر - žar = ادات اتصاف
 در مورد عیب و نقص: آلاوژر-لیلاوژر
 دردژر (این کلمه امروزه بصورت
 «جر» درد و کلمه «دردجر و عیب‌جر»
 باقی مانده (رك شماره ۱۱۵۷)
 ۱۶۶۸ - ژو - žožo = ژوزه،
 خارپشت (ت)
 ۱۶۶۹ - ژيو - živ - زیو:
 زیست (ار-ام) (رك شماره ۵۵۰)
 ۱۶۷۰ - ژيونده - živanda
 = زینده (ام)
 ۱۶۷۱ - سا - sâ - سر (ام)
 ۱۶۷۲ - ست - sat = صد (ت)
 ۱۶۷۳ - سان - sâ - آسان (ت)
 (رك شماره ۵۶۱)
 ۱۶۷۴ - سای - sây = سایه
 (ار) (رك شماره ۵۵۳)
 ۱۶۷۵ - ستر - satar = مخفف
 ستر = درشت و ناهنجار (ت)
 ۱۶۷۶ - ستیر - sotir = ستیر
 «سیر» که بوزن شانزده مثقال است
 (در عبارت انارجانی) این کلمه کنایه
 از گران وزن و سنگین آمده:
 نخودش ستیر و ستر بود = (نخودش
 سنگین و خراشیده بود)
 ۱۶۷۷ - سرچاه - sarcâh =

۱۶۵۴ - رورنك - rurang =
 رنگرو - رونق - جلوه
 ۱۶۵۵ - روژ - ruž - روز (ام)
 و گاهی روح
 ۱۶۵۶ - ریج - rij = از ریختن
 (صیغه‌های مضارع و امر با این ریشه
 صرف میشود (ار)
 ۱۶۵۷ - ریخته - rixta = نام
 آوازی - (ت)
 ۱۶۵۸ - ریم - rim = چرك،
 کثافت - (ت)
 ۱۶۵۹ - زانستن - zânestan
 دانستن (ار)
 ۱۶۶۰ - زای - zây = زاده (ار)
 ۱۶۶۱ - زرده برنج - boronj
 zarda = مزعفر؟ (ت)
 ۱۶۶۲ - زرده قیله - qeyla
 zarda = شاید بزقرمه؟ (ت)
 ۱۶۶۳ - زرن - zaran = زدن
 (ار-ام)
 ۱۶۶۴ - زوان - zovân =
 زبان (اس)
 ۱۶۶۵ - زیر - zir = دیر
 زیران - zirân = همیشه (ار)
 ۱۶۶۶ - اژ - ež = ضمیر سوم
 شخص مفرد = بژناد کوشن =
 بکوشن ناد)

۱۶۸۹ - سیو - *siv* = سیب (ت)
 ۱۶۹۰ - سیومین - *sivomin* =
 سومین - (ت)

۱۶۹۱ - *ša* شه = بشو (از فعل
 شدن) - (ت)

۱۶۹۲ - شاه نظری - *šahnazari*
 = نام آوازی - (ت)

۱۶۹۳ - شرتی - *šerti* = جلیر
 (ت) (رك : *sertix*)

۱۶۹۴ - شرم برد - *šorombord*
 = توانم برد (ار)

۱۹۶۵ - شرن - *šoren* = شدن (ام)

۱۶۹۶ - شصت - *šost* = شست
 (از شستن)

۱۶۹۷ - شنیرن - *šeniren* =
 شنیدن (ام)

۱۶۹۸ - شنه‌دن - *šenahdan*
 = شناختن (ت) (مضارع شنهز -
šenahza)

۱۶۹۹ - شو - *šow* = شب (ار)

۱۷۰۰ - شین - *šoyan* = شدن (ار)

۱۷۰۱ - شیخ جمالی - *jamâli*
 = نام آوازی - (ت) *šeyx*

۱۷۰۲ - شیروان - *širvân* =
 طاقما - (ت) شیروانی

۱۷۰۳ - شیردان - *širdân* =
 شیردونی گوسفند؟ - (ت)

مستراح: سرچاه پلیته = *câhpelita*
sar = چراغ مستراح = کنایه از فضله
 انسان؟ (ت)

۱۶۷۸ - سرخاوی پسر - *posar*
sorxâvi = نام آوازی - (ت)

۱۶۷۹ - سرنک - *sorang* =
 سرنده: و آن در فن کشتی گیری چنانست
 که پای خود را بیای حریف بند کند
 و او را بیندازد (ت)

۱۶۸۰ - سلو - *salow* = مستراح
 مبال - (ت) (سر + «او» یا سال
 «ترکی» + «او»؟)

۱۶۸۱ - سماح - *samâh* - رقص
 (ت) در گیلکی «سما» - در سمنانی
 سما و از «سما» عربی مأخوذ است

۱۶۸۲ - سنبوسه - *sambüsa* =
 نوعی از قطاب (ت)

۱۶۸۳ - سنده - *sonda* = سنده (ت)

۱۶۸۴ - سوتن - *sütan* =
 سوختن (همه) (رك شماره ۵۹۶)

۱۶۸۵ - سون - *sun* = طرف (ت)

۱۶۸۶ - سیاوان - *seyâvân* =
 آسیاب‌ها - (ت)

۱۶۸۷ - سیر آو - *sirâv* = شاداب (ار)

۱۶۸۸ - سیس - *sis* = بی‌زه،

لوس (ت) (رك شماره ۶۰۷) (در
 گیلکی «سیس» بهمین معنی است)

(ت) : قاقم زد - qâqomzad =

خشگم زد - درمورد ابراز تعجب و

پیش آمد غیر منتظره بکار میرود

۱۷۱۶ - قایم - qâyem =

پنهان - (ت)

۱۷۱۷ - قایه - qâya =

مخفف «آقایه» = آقای کوچک :

قایه قیم = محکم

۱۷۱۸ - قریبان - qaribân =

قریبان = مشگها (؟)

۱۷۱۹ - قرجه داغی - dâ8i =

qaraja = نام آوازی - (ت)

۱۷۲۰ - قرم قرم - qoromqorom =

= اسم صوت در فروریختن و خراب

شدن جائی - (ت) در تهرانی: گرم گرم)

۱۷۲۱ - قریب - qaib =

غربتی، قرچمال (ت)

۱۷۲۲ - قرغان - qaz8ân =

دیگ - (ت) امروزه «غازان»

۱۷۲۳ - قطاب - qotâb = قطابی

= چیزی مانند سنبوسه و آنرا در روغن

پزند (ت)

۱۷۲۴ - قلاج - qolâz = دست

باز، چلاق؟ (ت) (قل + کج؟)

۱۷۲۵ - قلت - qalot = غلت (؟)

۱۷۲۶ - قنشر - qanšar =

خنجر؟ (ت)

۱۷۰۴ - شیفته - šifta =

دیوانه - (ت)

۱۷۰۵ - صالمه - sâlma =

نیمروی تخم مرغ (ت)

۱۸۰۶ - صلور پخت - poxt =

salavor = کنایه از خوردن و له شدن

(ت) (این مثل از آنجا ناشی شده که

موقعی برای خوردن صلا عام داده اند

و چون خوراک پخته بوده با ضرب تخمق

آنرا له کرده اند تا قابل خوردن شود؟)

۱۷۰۷ - عمل و مشته - vo mošta =

amala = مشته مال، (ت)

۱۷۰۸ - غند - 8ond = کیر -

(ت) در هر زنی (8end)

۱۷۰۹ - فرجی - faraji =

جامه بی بند گشاده پیش که از روی

لباس پوشند (ت)

۱۷۱۰ - فروجان - frujân =

فروزان - (ت)

۱۷۱۱ - قاتق - qâtoq = خورش

۱۷۱۲ - فرو بردن - frubordan =

تحمل کردن - (ت)

۱۷۱۳ - قاپ - qâb = ساق پا

- (ت) (در کردی نیز قاپ)

۱۷۱۴ - قاجو - qâcu =

شکاف دار - (ت)

۱۷۱۵ - قاق - qâq = خشک

۱۷۴۱ - کردم - kordom =
 کردم (ت)
 ۱۷۴۲ - کره کر - korakor =
 کر کر = اسم صوت برای خنده و
 نجوی (ت)
 ۱۷۴۳ - کژ - kaž = کج (ار)
 ۱۷۴۴ - کژرنه - kežerna =
 دریده (ت)
 ۱۷۴۵ - کشت - košt =
 کمر - (ت)
 ۱۷۴۶ - کشتن - kaštan =
 کاشتن (ام)
 ۱۷۴۷ - کشتی - košti = کمر
 بند (ت)
 ۱۷۴۸ - کل - kol = کند (رك)
 شماره ۷۲۴) (در تاتی kel)
 ۱۷۴۹ - کل - kel = سنك قبر
 (ت) (در کردی کیل)
 ۱۷۵۰ - کلا - kolâ = کلاه (ت)
 ۱۷۵۱ - کل آخی - kolâxi =
 نام آوازی - (ت)
 ۱۷۵۲ - کل پرته - kalparta
 = پرت وپلا - (ت) (امروزه
 کلاه پرته)
 ۱۷۵۳ - کله - kela = دختر
 ۱۷۵۴ - کن - kon = مخفف
 کون (ت)

۱۷۲۷ - قول - qul - آستین (ت)
 ۱۷۲۸ - قیسی بروغن -
 qeysibarow8an = قیسوا؟ (ت)
 ۱۷۲۹ - قیله - qeyla = غلیه
 تکه ریز گوشت و امثال آن
 ۱۷۳۰ - قیم - qayem = مبدل
 «قایم» (ت) (رك: قایه قیم)
 ۱۷۳۱ - کار - kâr = خانه (ار)
 ۱۷۳۲ - کاردبازی - kârdbâzi
 = نام آوازی - (ت)
 ۱۷۳۳ - کازر - kâzor = کازر
 پارچه شو - (ت)
 ۱۷۳۴ - کاله جوش - kalajuš
 = نوعی شوربا که از سبزی و روغن
 و پیاز درست میکنند و اکنون «کله
 جوش» میگویند (ت)
 ۱۷۳۵ - کامر - kâmar = کمر (ار)
 ۱۷۳۶ - کاو - kâv = کوه (ار)
 (رك شماره ۶۸۹)
 ۱۷۳۷ - که این - ke in = که
 چنین (ار)
 ۱۷۳۸ - کجا - kejâ = کجا (ت)
 ۱۷۳۹ - کر - kar = از فعل کردن -
 (ه) صیغه های مضارع و امر با این
 ریشه صرف میشود: کرم . کری (ت)
 ۱۷۴۰ - کر بتن - korbatin =
 کر بتن نوعی از پارچه ابریشمین (ت)

gâve = گاو عصار (ت)	۱۷۵۵ - کنگر - kongor =
۱۷۷۰ - گتن - getan =	بوم و جغد کلان - گدای کله شق (ت)
گرفتن (ار)	۱۷۵۶ - کو - ku = کدام (ار)
۱۷۷۱ - گرم - gerem = مخفف	۱۷۵۷ - کوین - kubin =
«گرم» از گریستن (ار)	چکش و میخکوب (ت)
۱۷۷۲ - گرتن - geretan =	۱۷۵۸ - کوام - kovâm =
گرفتن - (ار)	کدام (ت)
۱۷۷۳ - گرد - gerd = پیرامون	۱۷۵۹ - کوان - kovân =
(رک شماره ۷۹۷)	کدام (ار)
۱۷۷۴ - goroftan = گرفتن (ت)	۱۷۶۰ - کوت - kut = گود (ت)
۱۷۷۵ - گست - gast = زشت (ت)	۱۷۶۱ - کوش - kowš = کفش (ت)
۱۷۷۶ - گل - gol = گونه (ت)	۱۷۶۲ - کوله - kola = کوتاه
در گیلکی جول (رک شماره ۸۱۴)	- (ت) اکنون نیز kula
۱۷۷۷ - گل سرخ - golesorx =	۱۷۶۳ - کوکه - kuka =
کنایه از خون عادت زنان - (ت)	چاق و برآمده - (ت) امروزه در تبریز
۱۷۷۸ - گنگ - geng = تنبوشه	یک نوع نان را که کلفت و برآمده
- (ت) در خراسان نیز gong	است کوکه میگویند (رک شماره ۷۶۳)
۱۷۷۹ - گوزو - güzu = کسکه	۱۷۶۴ - کوود - kovüd =
زیاد میگوزد (ت)	کبود - (ت)
۱۷۸۰ - گوله - güla = گلوله (ت)	۱۷۶۵ - کیان - kiyân = چه
۱۷۸۱ - گیان - gyân = جان (ت)	کسان ؟ (ار)
و در آثار مغربی و سایرین yân	۱۷۶۶ - کیج - kij = کس (ار)
۱۷۸۲ - لاچ - lâc = لاش - تنه (ت)	۱۷۶۷ - کیرکو - kirkow =
۱۷۸۳ - لاول - lâv = فریب (ه)	مرغ آبپز (ت) (کیرک = مرغ - † او)
۱۷۸۴ - لاولان - lâvân =	۱۷۶۸ - کیوان - kivân =
سرگردان (ام)	کیوانو، کدبانو - (ت)
۱۷۸۵ - لاوله - lava = سیل،	۱۷۶۹ - گاوردوغنی - rowgani

۱۷۹۸ - ماهی بلغم - balqam
 mâhi = مارمولک (ت)
 ۱۷۹۹ - مباح - mabaš
 مباح (ار)
 ۱۸۰۰ - مرزوان - marzavân
 = مرزبان (ار)
 ۱۸۰۱ - مرس - mars = پارس
 سک (ت)
 ۱۸۰۲ - مروان - morvan
 مردن (ت)
 ۱۸۰۳ - مز می - mezmi
 همیز (ت)
 ۱۸۰۴ - مس شده طلا - talâ
 mesšoda = نام آوازی - (ت)
 ۱۸۰۵ - مسگله - mesgela
 میگسلد - (ت)
 ۱۸۰۶ - مش - meš = میشو (ار)
 ۱۸۰۷ - مشمشو - mešmešu
 = بیدمشک (ت) (در خراسان پشپشو)
 ۱۸۰۸ - مگه - mage = مگر (ت)
 ۱۸۰۹ - ملکموت - malkamüt
 = عنکبوت - ملک الموت؟ (ت)
 ۱۸۱۰ - منده - manda
 مانده (ار)
 ۱۸۱۱ - موازش - mawâzeš
 = مگوئید (ه)
 ۱۸۱۲ - موحل - mavhel
 مبدل محفل (ت)

سیلاب - (ا)
 ۱۷۸۶ - لایو - lâyav = لیوه
 دیوانه (ار)
 ۱۷۸۷ - لچری - lacari
 دله و گرسنه چشم (ت) (در آشیانی
 «لچر»)
 ۱۷۸۸ - لشن - lašn = لش (ت)
 ۱۷۸۹ - لکاته - lokâta = زن
 بیحیا و سلیطه - (ت) (در تهرانی لکاته)
 ۱۷۹۰ - لو - low = لب (ه)
 ۱۷۹۱ - لو - lu = در لغت بمعنی
 ظرف و مخزن که محتوی چیزی باشد
 آمده و در اینجا منظور «پوست انار»
 است (ت)
 ۱۷۹۲ - لوسه - lüsa = فروتنی و
 تواضع (ت)
 ۱۷۹۳ - لی زدن - li zadan
 وصله زدن - (ت)
 ۱۷۹۴ - لیلاوژر - lilâvažar
 سیاه روز (ت) (لیلاو = تاریک +
 ژر؟ - در کردی لیلای بمعنی تاریکی
 و سیاهی آمده)
 ۱۷۹۵ - م - ma = نهی و نفی
 (ت) (مواژ - مول بی م و هاران)
 ۱۷۹۶ - مانده - mânda
 آباد (ار)
 ۱۷۹۷ - مانک - mânak = ماه (ار)

۱۸۲۴ - نو - novva = نوا (ام)
 ۱۸۲۵ - نوریرن - noriran -
 نور دیدن - ضی کردن (ت)
 ۱۸۲۶ - نی - ni = نیست (ام)
 ۱۸۲۷ - نیشتن - ništan =
 نشستن (ار)
 ۱۸۲۸ - و - ve = این (ار)
 ۱۸۲۹ - و ماقبل مضموم - u =
 علامت نسبت: گوز و (ت)
 ۱۸۳۰ - و - va - «ب» در موردیکه
 معنی ظرفیت بدهد (ه)
 ۱۸۳۱ - و - vâ = «ب» «با» -
 (حرف اضافه) - باز (ه)
 ۱۸۳۲ - و - vâ = مخفف
 «وای» یا «واه» - (ت)
 ۱۸۳۳ - وات - vât = گفت (ام)
 ۱۸۳۴ - واتن - vâtan =
 گفتن - (ار - ام)
 ۱۸۳۵ - واج - vâj - صیغه
 مضارع و امر «واتن» با این ریشه صرف
 میشود: واجم - واجی (ار - ام)
 رك «واژ»
 ۱۸۳۶ - و اچقید - vâcoqid =
 بیرون جست (ت) (در لری «چقیدن»
 بهمین معنی است)
 ۱۸۳۷ - وارو - vâru = بارو (ار)
 ۱۸۳۸ - واژ - važ - بگو (ت)

۱۸۱۳ - مهروان - mehravân
 = مهربان (ام)
 ۱۸۱۴ - میرم بك - mirom bak
 = نام آوازی - (ت)
 ۱۸۱۵ - میزك - mizak =
 شاش - (ت)
 ۱۸۱۶ - نارین - nârin = نرم -
 (ت) این کلمه در ترکی آذری نیز
 بهمین معنی است و در رساله انارجانی
 آمده
 ۱۸۱۷ - نال - nâl = ناله -
 (ت) (رك شماره ۹۵۵)
 ۱۸۱۸ - نانین - nâniyan =
 نالیدن؟ (ار) در شعر صفی «نانیم» بمعنی
 نالیم آمده و چون در قافیه است احتمال
 تعریف در آن نیروود
 ۱۸۱۹ - نجیر - najjir =
 نخجیر (ام)
 ۱۸۲۰ - ندر - nader = نادر
 کم (ت)
 ۱۸۲۱ - نرمه رومی - rûmi
 = نارما = جاروب نرم که با آن
 اطاق را تمیز میکنند و امروزه نیز
 نارما یا marmaril گویند (ت)
 ۱۸۲۲ - نشت - nošt = نشست
 (از فعل نشتن = نشستن) (ت)
 ۱۸۲۳ - نو - nu = نو (ار)

۱۸۳۹ - واشان - $vâ\check{s}ân$ =
 سرزنده و خرامان (ت) (واش = باش
 + آن)
 ۱۸۴۰ - وال - $vâl$ = این کلمه
 در رساله انارجانی ضمن جمله «نال و
 وال زده» آمده و ممکن است مهمل نال
 باشد، یا وال = «الو» بمعنی شعله آتش
 (در تهرانی ول زدن = مشتعل شدن)
 ۱۸۴۱ - والش - $vâle\check{s}$ =
 بالش - (ت)
 ۱۸۴۲ - والشککان - $kakân$
 $vâle\check{s}$ = ناراحت، بهانه جو (ت)
 (والش «بالش» + کک + «ان» نسبت)
 ۱۸۴۳ - وانگ - $vâng$ = بانگ (ار)
 ۱۸۴۴ - وانوشه - $vânü\check{s}a$ =
 بنفشه (نم)
 ۱۸۴۵ - وا - $vâ$ = اسم صوت
 تنفر و انضجار و تعجب (ت) در تهرانی واه
 ۱۸۴۶ - وجه - $vaja$ = مخفف
 «وجا» = بعوض (ت)
 ۱۸۴۷ - ور - var = بر، بدن (ت)
 (پیش و ندفعل): وررهد - ورآمد
 ورجستم
 ۱۸۴۸ - وربخت - $varbaxt$ = بدبخت
 ۱۸۴۹ - ورت - $vort$ = خرد (ت)
 ۱۸۵۰ - ورجه - $varje$ =
 برجستن - (ت) (در خراسانی $varji$)
 ۱۸۵۱ - ورزده - $varzada$ =

متصل - بر خورده (ت)
 ۱۸۵۲ - ورسن - $varosan$ =
 برخاستن (صیغه های ماضی از: $varos$
 و مضارع از $vars$ صرف میشود.)
 ورسه ورس - $varsavaros$ =
 کنایه از نشست و برخاست، حرکت و
 افت و خیز؟
 ۱۸۵۳ - وریان - $varyân$ =
 سد بند جلو آب (ار) این کلمه هنوز در
 آذربایجان معمول است
 ۱۸۵۴ - وزرتن - $vezartan$ =
 گذشتن - (ت)
 ۱۸۵۵ - وحیتن - $vejitan$ =
 گزیدن (ار) (بوجینم = بگزینم)
 ۱۸۵۶ - وس - vas = بس (ار)
 ۱۸۵۷ - وست - $vast$ = بست (ام)
 ۱۸۵۸ - وشا - $ve\check{s}â$ = بشود (ار)
 ۱۸۵۹ - وشک - $vo\check{s}k$ = خشک (ار)
 ۱۸۶۰ - وشگه - $ve\check{s}gohè$ =
 بشکوهد (ار)
 ۱۸۶۱ - وشه - $ve\check{s}hè$ = بشود (ار)
 ۱۸۶۲ - ول - vel = گل (ه)
 ۱۸۶۳ - ول - vol = خوارش،
 جنبش خفیف، میل و خواهش (ت) (در
 تهرانی وول)
 ۱۸۶۴ - ول - val = مرغابی (ت)
 ۱۸۶۵ - ولای - $volâv$ = ولو

۱۸۷۹ - هار - hâr = خوار ،
آسان (ار)
۱۸۸۰ - هتا - hatâ = تا اینکه (ت)
۱۸۸۱ - هر - hor = هر (ت)
۱۸۸۲ - هرا - harâ = فردا (ار)
۱۸۸۳ - هرتی - herti =
قرتی ؟ (ت)
۱۸۸۴ - هردن - hardan =
خوردن (ار)
۱۸۸۵ - هزاو - hezâv =
طراوت - (ت) (خیز + او ؟)
۱۸۸۶ - هشگیر - hašgir =
از گیل (از)
۱۸۸۷ - هما - homâ = (مبدل
«حمی = تب» (ت)
۱۸۸۸ - هنه - hanê = رك :
هنی (ار)
۱۸۸۹ - هنو - hanu = هنوز
(اس - ام)
۱۸۹۰ - هنی - hani = هنوز (ار)
۱۸۹۱ - هی - hi = هست (ت)
۱۸۹۲ - هی هی توه - tova
hayhey = نام غذایی که از تخم مرغ
و دوشاب میسازند (ت)
۱۸۹۳ - هیر - hir = مزرعه ،
زمین زراعتی - جلگه (ام)
۱۸۹۴ - ئی - i = است «رابطه» -

ویران (ت) (درهرزنی völö یعنی
ویران آمده)
۱۸۶۶ - ولت - valot = این
کلمه در ضمن «قلت ولت زده» در رساله
انارجانی آمده و بنظر می آید که مهمل
«قلت» باشد ؟
۱۸۶۷ - وند - vand = بند (ت)
۱۸۶۸ - ونده - vanda = بنده (ار)
۱۸۶۹ - ونده - venda = دیده
شده (ار)
۱۸۷۰ - وو شدن - vüšdan =
افکندن «چشم» (ار)
۱۸۷۱ - وهار - vehâr = بهار (ت)
۱۸۷۲ - وهر - vahr = برف (ار)
۱۸۷۳ - وی - vi = بی (ام)
رك «اوی»
۱۸۷۴ - ویاوان - veyâvân
= بیابان - (م)
۱۸۷۵ - ویر - vir = یاد
حافظه (ام)
۱۷۷۶ - وین - vin = بین
(صیغه های مضارع فعل «دین» از این
«ریشه» صرف می شود: وینم - وینی (ار)
۱۸۷۷ - ه - ha = هست (ام)
۱۸۷۸ - ها - hâ = با ، ب : بسته
هامن = بسته بامن - هازره دست =
دست بزده (ام)

۱۹۰۲ - بورسِه - bursa = اشتعال
(در کردی « بورسک »)
= بورسِه ورس برق اشتعال
۱۹۰۳ پندمید - pandamid =
آماسید؟ (« پنام » در کردی بمعنی
« آماس » آمده)
۱۹۰۴ - پل - pal = بازو (رك)
شماره ۱۵۵۴
۱۹۰۵ - حافظ - hâfezi =
خواننده - آوازخوان (كسیكه از
حفظ میخواند یا اشعار حافظ میخواند
این کلمه در خراسان معمول است)
۱۹۰۶ - سرکاه - sorkâh =
سرکه؟ «ت» (در کردی «سرکا»)
۱۹۰۷ - گله - gèla = سیاهی چشم
۱۹۰۸ - ورس - vars = برق
(در خراسان «برش»)

رك: ع (امن خدائی - ت)
۱۸۹۵ - یا - yâ = جا (ام)
۱۸۹۶ - یاثم - yâthom = بسیاق
عبارت بلعیدن و فرو بردن معنی میدهد؟ (ت)
۱۸۹۷ - یارقو - yârquy =
شاید مبدل یرغو بمعنی چاوش باشد؟
۱۸۹۸ - یخدان - yaxdân =
صندوق (امروزه نیز معمولست - ت)
۱۸۹۹ - یوان - yovân =
(ت - ام)
تذکر - لغات زیر بفهرست فوق
افزوده شود
۱۹۰۰ - آشان وا - ašân vâ =
خانواده (آشان = آشیان + وا مخفف
«واد» «ت» (رك: آشان)
۱۹۰۱ - بگیان - bagyân =
(بگ + یان «جان» = سوگلی -
زن مورد علاقه شوهر؟ (ت)